

Péter Esterházy
HARMONIA CÆLESTIS

prevedel Mladen Pavičić

Prva knjiga

Oštevilčeni stavki iz življenja družine Esterházy

»Le malo ljudi se zmore ukvarjati z bližnjo preteklostjo. Ali nas sedanje življenje z veliko močjo vleče k sebi ali pa se potapljamo v preteklost in si prizadevamo, kolikor je le mogoče, priklicati nazaj in ponovno vzpostaviti nekaj, kar je v celoti minilo. Celo v velikih in bogatih družinah, ki veliko dolgujejo svojim prednikom, je navada, da se raje spominjajo svojih dedov kot pa očetov.«

1.

Hudičevo težko je lagati, če človek ne pozna resnice.

2.

Besedilo začeti z mrkim, baročnim velikašem: dobro: ob takih priložnostih človeka po prsnem košu mravljiniči brenčeče mravljiničenje, osebni računalniki ga prvi pozdravljajo, njegov kuhar pa, le zakaj ne bi imel kuharja (kdo pravzaprav?), mu za presenečenje postreže z ocvrtim jagenjčkovim repom, ki je tak kot teličkova noga, le da je še bolj okusen, še bolj drhteč, bolj krhek: moj oče, ta srditi baročni velikaš, ki je pogosto imel možnost in obveznost dvigniti pogled na cesarja Leopolda, je dvignil pogled na cesarja Leopolda, njegov obraz se je zresnil, čeprav so ga kot vedno izdale njegove bleščeče, mežikajoče oči, in je rekel: hudičevo težko je lagati, visokost, če človek ne pozna resnice, se s tem pognal na rjavca po imenu Zulfikar in odgalopiral v rahločutnem opisu pokrajine XVII. stoletja.

IO
II

3.

Moj oče, domnevno je bil moj oče tisti, ki je šel s slikarsko paletto pod plaščem nazaj v muzej, se vanj prikradel, da bi tam viseče slike popravil ali na njih vsaj izvedel popravila.

4.

Zdi se mi, si je moj oče dolgo in zaman razbijal glavo, da je najbolj sveta stvar vendarle tista, ki se je ne spominjamo.

5.

Moj oče je bil ena najbolj vsestranskih oseb madžarske zgodovine in kulturne zgodovine XVII. stoletja, na vrhuncu svoje politične kariere je dobil naziv palatina in rang državnega kneza. Dvorec v Železnem je preuredil v razkošno rezidenco, zgradil je številne cerkve, na svojem dvoru je zaposlil slikarje in kiparje. Več članov njegove družine je obvladalo igranje na kakšen inštrument; moj oče je na virginalu »usekal« svoje priljubljene skladbe, knez Pál Antal je igral na več inštrumentov (po nekaterih virih na violino, flavto in lutnjo, po drugih na violino in čelo), splošno znano pa je dejstvo, da je Haydn svoja dela za bariton napisal za oboževalca tega inštrumenta, kneza Miklósa Razkošjeljubca. Moj oče je napisal več pesniških zbirk, od katerih jih večina kaže vplive Nikolaja Zrinjskega, in izdal dela z versko vsebino in molitvenike. Leta 1711 je na Dunaju izšla zbirka njegovih verskih spevov *Harmonia caelestis* in v zgodovini madžarske glasbe do danes velja za enega najpomembnejših skladateljev. Novejše raziskave pa so opozorile, da je ta opredelitev zanj uporabna le v določeni meri. Ne le zato, ker velik del melodij dokazano ni njegov (saj je tudi večina njegovih sodobnikov privzemala tuje melodije), temveč zato, ker je mogoče domnevati, da obdelave melodij, skladateljskega dela ni opravil on (ali ne sam). Njegovo pisanje not je ne le po zunanji obliki, temveč tudi drugače začetniško, negotovo in napačno. Med njegovimi telesnimi in duhovnimi usposobljenostmi, kakor se zarisujejo na podlagi razpoložljivih dokumentov, in celotno *Harmonio caelestis*, predvsem pa njeno bolj zapleteno plastjo, zija tak prepad, da ga je mogoče premostiti le z domišljijo; naj bodo v ta namen omenjene zgolj najpogostejše vrste visečih mostov: enostavni, posebej zasidrani, sami na sebi zasidrani, pa most z zategami, poševnozate-

žna harfa, poševnozvezdnatozatežni most, diagonalna pahljača in enopilonska diagonalna harfa. Moj oče je igral tudi na harfo in zvezde.

6.

Za 2. stavek simfonij se je treba postarati, je rekel mladi Haydn mojemu ne več mlademu, a spet nestrpnemu (razburjenemu) očetu.

7.

Tu sledi ime mojega očeta! – To ime pomeni sen; madžarski sen o potratno bogatem človeku, gospodu, ki z obema rokama brska po možnji in bankovce zrači kot žito, o gospodarju, ki zlato in srebro meri z mernikom in katerega lik izvira skoraj iz ljudskih pravljic. Pomenilo je bogatega Madžara ... V madžarski fantaziji je očetovo ime pomenilo vse tisto, kar lahko tudi na zemlji naredi življenje nebeško ... Pravo kraljestvece, ki ni tako kot kraljestvece iz anekdot, ki se konča na robu vasi, marveč tistega gospoda, ki neposredno sledi staremu kralju. Pomenilo je ozemlja takega obsega, ki jih niti divje gosi ne morejo preleteti v eni noči, kaj šele zasanjani človek, ki samo sliši varljivi krik teh nočnih ptic! Pomenilo je dvorce z vrtečimi, plapolajočimi stolpi, ki so se lahko zdolgočaseno gledali v ogledalu jezera, ker njihovi gospodarji niso imeli časa, da bi jih obiskali. Cele ulice polne palač, v katerih se vratarji ukvarjajo kvečjemu s svojimi bradami, v zaprtih sobanah lahko po mili volji uživajo v domačem življenju portreti tistih, ki so se imeli radi, tisti, ki se niso marali, pa si obračajo hrbte: služinčad tam spodaj, v Józsefovi ulici popiva v gostilni Ivkov, v katero, odkar ljudje pomnijo, hodijo brezdelni gosposki ljudje ... Njegovo ime, tu sledi ime mojega očeta, je legenda, na koncu XIX. stoletja, ko

so se dejansko začeli podirati madžarski dvorci, je bilo v tistih urah, ko so Madžari zasanjano gledali krogce dima iz svojih pip, mogoče slišati skoraj samo dve imeni. Eno od njiju: očetovo. Drugo: Rotschildovo. Saj so bila tudi druga imena na Madžarskem, ki jih je poznal vsak otrok: tako ime je na primer bilo: Franc Jožef ali Kálmán Tisza – medtem ko so pripadnice nežnejšega spola vzdihovale ime Jókaijevega krščenca, dolgobrkega mornarja Mihályja Timárja, če drugače ne, pa v sanjah – a resno, preudarno, temeljito prebivalstvo dežele se je držalo samo imen mojega očeta in tega Rotschilda, kadar se je prepustilo sanjarjenju. Le kolikokrat je popotnik pod staro pravljíčarko vrbo sanjal, da bo moj stari oče s soljo pobelil dolgo cesto, da se bo lahko Marija Terezija sredi poletja na moskovskih saneh, ki jih bodo vlekli severni jeleni, peljala z Dunaja v Železno. Le kolikokrat je k sanjarjenju že tako nagnjeni prekdonavski popotnik izbuljil oči celo ob pogledu nazaj, ko mu je kočijaž s koncem biča kazal pravljíčno lepe dvorce, ogromne parke, ki so jih med dremežem božali sončni žarki; jezera, ki so se pozibavala, kamor je seglo oko, iz njih pa so kdaj pa kdaj pokukale zlate ribice; lovišča, iz katerih so srnice kukale tako krotko kot v otroških slikanicah ... in kočijaž je zamrmral izpod svojih rdečkastih brkov: Tudi to je last, tu je sledilo ime mojega očeta. In kovačnica, v kateri bomo podkovali konja, je tudi last, tu je sledilo ime mojega očeta. Če povzamemo: le kdo bi znal našteti vse tiste sladke akorde, ki so v dušah starih Madžarov zazveneli ob imenu mojega očeta, le kdo, če povzamemo.

8.

Moj oče se je le s težavo predal, ker ni zares zaupal sinu. Ta pa ga je samo tepel in tepel.

9.

Naša družina je dobila ime po zvezdi Večernici, po Esthaj-nalu. Na začetku nismo imeli imena, v prvih stoletjih ti-sočletja se v dokumentih in njihovih klavzulah imenova-ni uradniki pojavljajo samo s krstnimi imeni in redkeje z imeni svojih rodbin, in če ni imena, ni družine. (Družina je seštevek oseb, povezanih s poreklom in krvjo, ki jih zdru-žuje ista zgodovinska preteklost. Spoštovanje do pred-nikov in čaščenje njihovega spomina je temelj družinske ljubezni in hkrati tudi domoljubja. Zato tiste družine, ki zanemarjajo svojo preteklost in ne spoštujejo spomina na svoje prednike, režejo eno izmed korenin drevesa življenja svojega naroda itd.) In kaj je tisto, zaradi česar je družina družina? (»Kdo je moj sorodnik, odločam jaz.«) Na krat-ko: to, da zmorejo in si upajo reči: mi. In to tudi hočejo. Jim samo pride na jezik. In takrat je potrebno tudi ime. Zakaj če ni imena, samo nemo odpirajo usta kot kakšen luskinar. Mi ... pavza. Kar odpiraj usta, sinko, le odpiraj jih, saj je zrak element življenja. Treba je imeti ime. Mi, Baradlayjevi. V okolici, v mokriščih Csallóköza, tam je bil namreč naš Donaueschingen, so jim (nam) rekli: sinje-bradi knezi. Blaubart, to ni dobro ime, saj je tudi drugim rasla sinja brada, nekaterim sinjebradim knezom pa ni rasla ali pa jim je rasla, a ni bila sinja. Skratka ne knezi ne sinjebradi. Tako ni mogoče ustanoviti širokopotezne družine. Tudi samo modrobradstvo se je izkazalo za pre-več konkretno in megleno enoznačno, kot da bi bila cela kompanija hudokurčna, čeprav se je to seveda dogajalo po načelu kakor kdo, če; čeprav moramo zaradi odsotno-sti zadevnih listin reči, da bo tudi to ostalo v megli. Ime je precej časa lazilo okoli nas, prišlo je z neba, prišlo je iz zemlje in prišlo je iz nas samih, iz brade. Le katera druga bi lahko bila zvezda sinjebradnih, če ne Venera, peti planet,

zvezda ljubezni, gospodarica posvetne radosti, petja, glasov violin, trobent in piščali, dragega lišpa in blišča. Poleg tega je njena zelena barva, njen je vonj žajblja, njena pot je najbližja Soncu, eno leto je pred njim, in takrat jo imenujejo Lucifer, torej zvezda Danica, naslednje leto mu sledi, in takrat jo imenujejo Hesperus, torej zvezda Večernica, zvezda Večernica-Danica, Esthajnalcsillag. Kdor zboli v uri te zvezde, očitno zboli zaradi neke ženske osebe. Deček in deklica, ki se rodita v njeni uri, bosta neplodna, bati se je, da bosta razuzdana. Človek te zvezde je zelo mil, poln dvomov glede najpomembnejšega, dvomi tam, kjer ne bi bilo treba, žaga vejo, na kateri sedi. Žaga in sadi, žaga in sadi. Moj oče: kdor stoji v tej zvezdi, se mu lahko zvrtil od preplašenosti, ker ta stoji v praznini, ne tu ne tam, ne podnevi ne ponoči, nebo je prazno, videti je le eno zvezdo, zgolj to trepetajoče svitanje, ta vibrirajoči nič, ki pa je hkrati tudi več od vsega in bogatejši, gostejši in lažji, kot lososova pena, pisan in strog, ura melanholije; kdor stoji v tej zvezdi, je vriskajoče zaslepljen, ker stoji v zdajšnjosti, v večnem – oh, faustovski trenutek, kakorkoli je že to nerodno! –, ne vlečejo ga sluzave alge minulega in ne muči ga neodgovorna prihodnost, nima kje in kam, zdaj je, zlata sedanost, srebrni trenutek, železna bit, in potem ne ostane nič drugega, samo to železo, rja, lepota rje, grobost, to je tisto pravo, težko *drobljenje*, snov v brezsnovnosti: moj oče.

10.

Leta 1700 je izšel foliant, *Trophæum Nobilissimæ ac Antiquissimæ Domus Estorasianæ*, ta »neokusno narejena« izmišljotina, »atentat na zdrav razum«, ki vsebuje genealogijo mojega očeta in na 171 bakrorezih prikazuje njegove izmišljene in resnične prednike. Del slik je izde-

lal neki Petrus, eden izmed knezovih dvornih slikarjev. Marijin in družinski kult mojega očeta sta imela skupne korenine, kar lepo simbolizira tudi alegorični bakrorez na naslovnici, na katerem s Herkulovo podobo simbolizirano Viteštvo (Fortido) in z Marsovo podobo prikazana Plemenitost (Generositas) čuvata dvorano, v kateri angel Poštenju (Honor) na blazinici ponuja, tu sledi ime mojega očeta, krono, Honor pa se skoraj popolnoma nedvoumno pojavlja v podobi Device Marije in ima na glavi madžarsko krono. Moj oče v Trophæumu na osnovi pričevanj našega porekla ne izpeljuje le iz Adama, Noeta itd., od bliže pa od Atila, marveč še bliže od Csabe, kraljeviča Csabe, iz katerega izhajajo tudi naši kralji Arpadoviči. In tako je bil vodja Eurs, ki po tej fikciji živi najdlje izmed sedmih vodij, ki so osvojili domovino, v svojem času pravzaprav suveren vladar, poleg tega pa bratranec svetih kraljev. Iz njega izvira naš praoče Estoras, katerega mama je noch dazu Decebalova vnukinja – vemo, da je bila ena najljubših, neuresničenih idej mojega očeta ponovna priključitev Erdeljskega. Estoras ni hotel biti slabši od svetega Štefana, tudi njega je krstil sveti Adalbert, seveda za Pála. In v neskončni vrsti prihajajo predniki vse do Benedeka, ki je v XV. stoletju čisto zares živel. Knjiga v posebnem poglavju priobča od prve do zadnje črke ponarejene kraljevske listine svetega Ladislava, Andreja Jeruzalemskega, Ludvika Velikega, Sigismunda, Matjaža itd., na katerih ti našim – drugače neobstoječim – prednikom priznavajo različne privilegije. Po enem izmed teh neobstoječih dokumentov se sam sveti Ladislav izjemno veseli tega, da naš dragi sorodnik izvira iz družine, ki je bila uspešna že v časih Jezusa Kristusa. Moj oče je sicer opozoril na fiktivnost trditev. Resda po perzijsko, pa vendar. Tu daje našemu imenu novo etimologijo. Po njej se v perziščini zmaju reče *Ezder*, torej smo

mi pravzaprav Zmajski in zmaj ni nič drugega kot grifon iz našega grba, ki z mečem v roki brani domovino. A to še ni dovolj: moj oče potem še na dolgo teoretizira o tem, da vsaka družina ne more z listinami dokazati svojega pradavnega porekla, po Ogrskem bezljajo tudi družine, ki imajo, tako moj oče (!), samo dva ali tri tisoč let, saj so ob številnih udarcih, ki jih je utrpela naša domovina, zgoreli številni arhivi, a kaj zato, saj je nekaj vredna samo s krepostjo povezana plemenitost, hehe, ne poreklo, ki je samo zase kot z apnom pobeljena rakev, od znotraj polna ostudnosti.

11.

Imel sem daljnega, skrivnostnega očeta – poimenujmo mojega očeta tako – okoli njegove zibeli so se igrali zadnji lunini žarki starega stoletja in jutranja zora novega; od tod izvira naše ime, esthajnal, večer in prihajajoči novi dan.

12.

Moj oče je imel pravega čarovnega konja, tako mu je bilo tudi ime, Čarovnik. Črn je bil kot premog, le na zadnji levi nogi je imel belo znamenje. Živel je od sladkorja in pšenice, česa drugega sploh ni jedel. A je bil pravi čarovnik: razumel je očetove besede in mu tudi dajal nasvete! On je svetoval očetu, naj ga podkuje z obrnjenimi podkvami, saj ga tako sovražnik nikoli ne bo mogel izslediti: zaradi položaja podkev ga bo zasledoval ravno v nasprotni smeri. (Ko so potem vse konje podkovali z obrnjenimi podkvami, se je moj oče izmuznil z običajnim položajem podkev.) Če je nanju prežala nevarnost, je Čarovnik hrzal in topotal s kopiti, ko pa je moj oče sedel na njegov hrbet, je tako letel, da se njegove noge niso dotikale tal, z očetom pa se je tudi dvignil med oblake. Ko se je bližal sovražnik, je s trkanjem kopita sporočil, koliko polkov prihaja. Nekoč je moj oče izgubil bitko in so ga preganjali. Takrat ga je čarovni konj odpeljal na skrivni kraj, sam legel med crknjene konje in svojo glavo, svojo živo glavo zakopal pod vrat konja, ki je ležal poleg njega. Sovražniki so odšli daleč naprej. In to se je zgodilo dvakrat: prvič avgusta 1652, drugič pa spomladi 1969.

18
19

13.

Če kdo lahkomišelnost ravna z zaupanimi mu rečmi, denarjem ali ravno povzroča škodo tujemu premoženju, ljudje

običajno rečejo: Ej, a si slišal! To ni slama Csákyjevih! A odkod prihaja ta rek? Csákyjevi so bili po svojem značaju zelo dobrosrčni, darežljivi, celo lahkomišelnih gospodarji. Božje ljudstvo je hitro ugotovilo, da je tu majhna reža v fevdalni piramidi, in glej, izmislili so si takole šalo: s konji so pšenico stlačili le na pol, tako da so zrna ostala v klasih oziroma jih je tako nekaj ostalo v klasih, nekaj pa ne, in tako jih je kar nekaj ostalo, in ker jim je gospoda dala slamo, so odnesli domov tudi zrna pšenice, ki so si jih prej zagotovili. Doma so ročno dokončali mlačev. Volk sit, koza cela. Tako so lepo gospodarili, gospod in kmet sta bila zadovoljna s tem, kar so namlatili. A posest je prešla od Csákyjevih k očetovim, in ti so imeli stroge upravitelje, ker so ali že tako bili strogi, zato so jih zaposlili, ali pa so tam postali takšni. Oni niso sprejeli napol ali na tretjino zmlatene pšenice in so rekli: Hej, ste slišali! To ni slama Csákyjevih, marveč, tu je sledilo ime mojega očeta, -jevih. Tako je torej nastal ta rek, ki hrani tudi spomin na staro gospodarjenje.

14.

Moj oče je prizanašal ljudem zemlje, svojim ljudem je najostreje prepovedal krasti (nas, otroke, je kaznoval osebno), a ko je zmanjkalo hrane, je bilo vendarle treba revnim vzeti njihovo govedo. Ljudje so tulili. Ta usoda je doletela tudi očetovo staro doviljo: očetovi ljudje so ji odpeljali edino kravico. Uboga stara ženica se je odpravila in prišla peš v Železno. Pri grajskih vratih jo vpraša stražar, mama, kaj bi radi. Rada bi govorila z grofom. Ni mogoče, pridite jutri. Tako je to šlo dneve in dneve, kot v Kafkovi noveli. A potem je uboga ženica dala svoj poslednji krajcar in so jo vendarle spustili noter. In je nenadoma stala pred mojim očetom. Spoštljivo je stala, pa je neki častnik kljub temu

zavpil nanjo. Na kolena pred milostljivim gospodom. Jaz? je bila varuška začudena. Jaz naj grem na kolena pred Nikcem, ko pa sem ga jaz vzgajala, s svojimi prsmi hranila, jaz?! Oče je postal pozoren na glasno besedo, k sebi poklical starko, ki je od nekod potegnila paket. Odprla ga je, v njem pa je bil majhen dolman. Ga prepoznaš, Nikec moj? ga je vprašala, s temi besedami padla na kolena in poljubila očetov plašč, podložen z lisičjim krznom. Moj oče tega dolmana ni še nikoli videl, pa je dvignil varuško, jo poljubil na čelo in se od nje poslovil z besedami: naj vas Bog blagoslovi.

15.

Moj oče je za 50 fillérjev pojedel muho, za en forint ga je bilo mogoče fotografirati z mušjim truplom na jeziku, za pet forintov in eno jabolko (starking) je pregriznil miš. Nikoli ni delal s prineseno mišjo, sam jo je ujel.

20

21

16.

Moj oče je, to lahko obravnavamo kot dejstvo, spoštoval Haydna tako kot človeka kakor kot umetnika; večkrat ga je povabil, da je kosil pri njegovi mizi, če pa so prišli gostje, je Haydnu, tako kot nam, otrokom, pogrnil v eni izmed stranskih sob. Ob neki priložnosti sta nas obiskala dva zelo ugledna angleška lorda, že od daleč je bilo čutiti njuna izvrstna, tuja parfuma, pripravljala sta pot admiralu Nelsonu, in komaj sta sedla k mizi, že sta povprašala, kje je Haydn. Haydn danes je doma, je ne da bi trenil lagal moj oče. A angleška oboževalca sta kar vztrajala, da bi rada sedela za mizo s Haydnom – kaj je ostalo očetu drugega, kot da je s škripajočimi zobmi privlekel Josepha iz stranske sobe in ga z enim svojim najmilejših nasmehov posadil k svoji mizi. Neumna Angleža sta se blaženo nasmihala, Haydna pa je zadeva pustila hladnega. Oče pa

je nenadoma (iz maščevanja) dal prinesiti za večerjo namenjene ledvice z gorčico, kar je smrt za nekoga, ki kot Haydn boleha za putiko; seveda ne dobesedno. Tako so na koncu vsi lepo počasi zadovoljno jedli. (Navada je reči, da imajo služabniki revmo, gospoda pa putiko. Še en dokaz, da smo s Haydnom lepo ravnali.)

17.

Če bi bilo, če bi obstajalo kaj, o čemer bi on, moj oče, vedel vse, je moj oče molil, môli, pes džaurski, je od rečne- ga brega sikal očetu v uho strašno dobri nasvet, do zadnje dlačice vse o genezi katastrofe, o gojenju ovac ali o Haydnu, ne, o Bartóku, če bi vedel vse o Bartóku, potem se ne bi spremenili samo nekateri elementi njegovega življenja, in sicer na tak način, da bi kar na lepem po nadevanem morskem listu, med nogometno tekmo, pred poljubom roke in namesto 2. židovskega zakona tiho rekel, bi moral reči, o, ne, nemogoče je, da bi se to zgodilo leta 1925, saj, bi vzdihnil, saj takrat Kodály že dolgo ni več redno kadil, čeprav o Kodályu ne bi vedel vsega, samo ogromno, in s temi navrženi, točnimi, kratkimi stavki bi si izbral priznanje in spoštovanje prijateljev, sodelavcev in v nekem smislu tudi družine, njegov gmotni položaj bi postal če že ne varen pa vsaj uravnotežen, imel bi serijo tako imenovanih poljudnoznanstvenih predavanj (včasih bi se žrtvoval in odšel tudi na podeželje) z naslovom Pripomba o neki Bartókovi harmoniji, njegovo življenje se ne bi spremenilo samo na ta način, marveč, to bi moral priznati, korenito, prevzemali bi ga novi zagoni in nova strast in nova čustva, nova hrepenenja in nove bojazni, nove obsedenosti, najprej bi ga zaskominale Bartókove najljubše jedi, polenta in ocvrto meso, morski list bi zdolgočaseno in nejevoljno odrinil in ta nejevolja bi se širila dalje, ker bi samemu sebi

vse manj pomenil, njegovi gibi, obraz, obraz v ogledalu, vonj, ime, vse to bi se mu zdelo vedno bolj zanemarljivo v primerjavi z Bartókom, z njegovim, Bartókovim sope- njem zanemarljiva nepomembnost in resnica je, da bi se po svojem srčnem prepričanju z vsem svojim bitjem najra- je spremenil v Bartóka, v Bélo Bartóka, po svojem srcu bi moral biti on, kar pa je težko ali samo romantično, otro- čje lahko razložljiv program, a saj ni, ni, ni nič takega, o čemer bi on, moj oče, vedel vse, prav vse do zadnje dlačice, o čemer bi imel izčrpno védenje, niti zadostnega védenja nima, torej je vse, kar obstaja, tako, da on ne ve dovolj, kot da bi to bil pogoj obstajanja, njegov sine qua non, kot da bi to, njegovo nezadostno védenje, prepletalo svet in povezovalo stvari, vanje vnašalo red, in pod vplivom te misli oziroma miselnega toka ni bilo šelestenje listja trsja z rečne strani prav nič manj strašno, oče je molil, čutil je, da je logično, k temu ga sili logika, ta tiha strašnost ali vesela osvobojenost, kdaj, kako, da teh stvari, o Bartóku vse in o vsem nič, čisto nič, ne jemlje kot nekaj različne- ga, to je isto, a če bi bila samo dva pola istega, ta in ona plat medalje, se tudi ne bi splačalo delati razlike, če bi zapadli v drugo skrajnost, bi bili prav tam kot zdaj, torej smo že od začetka v drugi skrajnosti, že vnaprej smo za- padli, pretiravamo, in ker je Bartókova oseba tisto, kar to ustvarja, je on, Bartók, vse, vsaj v tem smislu, ločuje in povezuje, torej je pogruntal, je moj oče molil, da bi se moral tudi v tem primeru spremeniti v Bartóka, če vse, če nič, ne zaradi tega, ker bi to bilo imenitno ali udobno, temveč ker ni druge možnosti, vsekakor je pristal tukaj, pri tem, da je Bartók, in ker se pri toku misli ni oprl na nič osebne, bodo očitno prišli do tega tudi vsi drugi, torej se morajo vsi spremeniti v nekoga, v Bartóka, Haydna, gojitelja ovac, genezo katastrofe, kar bi potem pomenilo,

da je treba vsem dati novo ime ali pa starega, a ponovno, zgraditi je treba nov Babilon in potem bi bil on, moj oče, na primer Béla Bartók, vsako živo bitje ima tisto ime, s katerim ga imenuje človek, drugače pa on, moj oče, ni Béla Bartók, in kaj zdaj to pomeni. Če ne bi začel s to molitvijo, se morda ne bi znašel v tem močvirju. A mar je mogoče, da je svet tak, kakršen je, ker si o njem mislimo, kar si? Bartók je kriv. Naj bo kriv Bartók. Ali bosanova.

18.

Béla, so nebesa lepa?, je nepričakovano vprašal moj oče. Reševal je, kar se je rešiti dalo.

19.

Béla Bartók je mojega očeta imenoval za kralja Madžarske, Nikec, angelček moj, težave ima tvoja mala, nadušna država, naredil te bom za kralja, vladaj v miru in modrosti, veliko ti ne morem obljubiti, dobil boš klavir, zborovske pevke in polk ulanov, tvojo družino bo polk ulanov pomiril, vedno jo je, ne?, državo pa kralj, vedno jo je, ne? Tako se je tudi zgodilo. Klavir in zborovske pevke je moj oče znal organsko uporabiti na svoj način (»Razpri svoja črna krila!« ali »Zazveni pod divjimi udarci mojega klavirca!« ali »Mol! mol! dur! mol!«), s polkom ulanov pa se je veliko ubadal, najprej jih je vpregel v gospodinjsko delo (pomivanje posode, nakupovanje, urejanje vrta, predvsem puljenje plevela, ker tega nihče ni hotel delati), pozneje jih je dodelil Haydnu, da so prepisovali note, dokler niso, ko so preseгли kruško-labansko dihotomijo, napadli Avstrije, to je bilo videti najbolj priročno, Romunija je odpadla zaradi Bélove ljubezni do ljudske glasbe. Moj oče je bil sam na čelu vojske, čeprav je imel v tistih časih veliko opravkov, tudi v pisarno je moral hoditi vsak dan,

njegova ognjevita rjava kobila je graciozno korakala. Oče ni bil dober jezdec, a med dvema prekucoma je zastavno sedel, glavo je imel rahlo nagnjeno naprej, kot da bi vedno prisluškoval.

20.

Kanizsani so pod Turki strašno trpeli, močno so hrepeneli po osvoboditvi, a nekako so hoteli, da po Turkih ne bi prišli Nemci (da bodo pozneje po Nemcih prišli Rusi, si niso upali niti pomisliti; na to pa, da po Rusih ne bo prišel nihče, pa bo kljub temu skoraj tako, kot da bi kdo tu bil, no, na to pa sploh ne), marveč bi sami gospodarili svojemu mestu. Končno sta moj oče in general Zichy pozvala Turke: predajte grad. A Turki se niso predali, lotili so se očeta in njegovih, napadli so krščanski tabor, oče in njegovi so bili namreč kristjani, znotraj tega pa katoliki, in so jim hoteli odvzeti topove. Oblegovalci so odgovorili z vso ostrostjo, krvavoglave Turke so nagnali nazaj v njihove brloge, tiste namreč, ki so jih nagnali, ne pa do smrti razmesarili, zakaj petsto so jih do smrti razmesarili. Ko so oče in njegovi videli, da Turki ne popuščajo, so okoli njih sklenili tako trden obroč, da niti ptička ni mogla več tja odleteti, niti morski list niti polenta niti ocvrto meso. No, in ker ne, jih je tak glad popadel, da so se Turki kar majali od lakote. Na koncu so postali tako lačni, omotični od majanja, da so predali grad. S štiristotimi vozovi se je odpeljala njihova vojska, a da so le šli! Res pa je, da je na njihovo mesto prišla druga nevarnost: moj oče in Zichy sta jo na konjih urezala na utrdbo, s takim zaletom, da bi skoraj pomendrala starega in betežnega janičarskega ago, ki jima je hitel naproti. Pozdravljena, gospoda, kako sta? A ne bi razjahala?, je spraševal osiveli stari janičar. Na to je moj oče milostno odgovoril le toliko: Midva sva še kar.